

УДК 37.016:811.111' 27

КОСТЮК М. П.,
викладач англійської мови
Закарпатського художнього інституту,
м. Ужгород, Україна

**СПРИЙНЯТТЯ ТА ЗАСВОЄННЯ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ:
ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ
НАВИЧОК ГОВОРІННЯ**

Костюк М. Сприйняття та засвоєння англійської мови: фактори впливу на формування навичок говоріння. Стаття присвячена дослідженню основних факторів, які мають вплив на формування іншомовної компетентності студентів мистецьких навчальних закладів під час проходження навчальної пленерної практики із зарубіжними студентами.

Ключові слова: пленерна практика, мистецькі навчальні заклади, іншомовна компетентність, міжнародні студентські групи, умови життєдіяльності, іншомовне спілкування, психічний стан.

Костюк М. Восприятие и усвоение английского языка: факторы влияния на формирования навыков общения. Статья посвящена исследованию основных факторов, которые влияют на восприятие и усвоение языка, формирование иноязычной компетентности студентов искусствоведческих заведений во время прохождения пленерной практики с международными группами.

Ключевые слова: пленерная практика, учебные заведения, иноязычная компетентность, международные студенческие группы, условия жизнедеятельности, иноязычное общение, психическое состояние.

Kostiuk M. Determinants influencing on language perception and acquisition, training in communication skills. The article is devoted to the investigation of main determinants influencing upon language perception and acquisition, formation of foreign language competence of the students of artistic educational establishments during open-air training with international groups.

Keywords: open-air training, artistic educational establishments, foreign language competence, international students' groups, life conditions, foreign language communication, mental state.

© Костюк М., 2015

Постановка проблеми. Усе більше українських фахівців та студентів працюють чи навчаються за межами країни, де робоча мова спілкування – англійська. Найчастіше вона використовується співрозмовниками, у яких рідними мовами є інші. У зв'язку з цим, сьогодні у вищих навчальних закладах України студенти активно вивчають офіційну мову світу.

При мінімальній кількості годин, відведених на вивчення іноземної мови у ВНЗ (одне заняття на тиждень протягом семи семестрів), аудиторні заняття доводиться присвячувати в основному вивченню відібраного граматичного та лексичного матеріалу, тобто формуванню в першу чергу лінгвістичної компетенції, а також навчанню професійного читання. Дуже важко розвинути достатню усно-мовленнєву комунікативну та соціолінгвістичну компетенцію студентів у неможливому ВНЗ, в умовах існуючого ВНЗ не слід забувати про поняття «комунікативної достатності» (цей термін було введено професором психології Пеєтором Тульвісте). «Коммуникативно-достаточное общение – это общение на иностранном языке, минимизированное по форме, лишённое стилистического разнообразия, языковой и информационной избыточности. По сути дела, под коммуникативной достаточностью понимается языковая краткость, выраженная по нормам определённого иностранного языка» [1: 66]. Лексичний та граматичний апарат зводиться до мінімуму з урахуванням цілей, комунікативних намірів, термінів та умов навчання.

Зміст дисципліни «Іноземна мова: англійська» визначається згідно з вимогами освітньо-професійних програм та програми English for specific purposes, рекомендованих Міністерством освіти і науки України (Лист Міністерства освіти і науки України № 14/18.2_481 від 02.03.2005 р.). В умовах інтеграції України до європейського та світового освітніх просторів швидко оновлюється зміст освіти, перш за все, виявляється в орієнтації навчальних планів та програм на набуття студентами основних іншомовних компетенцій і запровадженні у вищій школі нових освітніх стандартів. Питання формування іншомовної компетенції майбутнього митця, а саме іншомовного спілкування є недостатньо вивченим. Практика доводить, що для розвитку усного мовлення необхідно створювати для студентів реальне мовне середовище. Мова йде про аудіювання, перегляд відео, віртуальне та живе спілкування з іноземними студентами, навчальні практики за кордоном та зустрічі з учасниками міжнародних груп у мальовничих закарпатських рекреаційних околицях. Водночас прогресивні освітяни, мистецькі об'єднання та спілки наголошують на актуальності цієї проблеми у контексті забезпечення благополуччя та розквіту суспільства.

Проте недостатня теоретична база щодо психолого-педагогічних аспектів формування повсякденного іншомовного спілкування майбутніх митців та існуюча нагальність у вирішенні цього питання спонукали у нашому дослідженні звернутись до теми пошуку найбільш значущих факторів впливу на засвоєння англійської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що теоретичне обґрунтування психолого-педагогічних засад підготовки фахівців до комунікативної та інноваційної діяльності розкриваються у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених (І. Зязюн, І. Лернер). Теоретико-методологічну основу дослідження складають психолого-педагогічні положення про вплив соціокультурного середовища на розвиток особистості (Є. Верещагін, В. Костомаров); положення психолого-педагогічної теорії діяльності та розвитку особистості (Л. Виготський) [2]; психологічні концепції іншомовної комунікації (І. Зимня, І. Зязюн); провідні філософські ідеї про взаємодію мов і культур (М. Бахтін, В. Гумбольдт). Питання про важливість іншомовної компетентності досліджувалося Міжнародним дослідницьким центром моряків [4], Університетом Північної Кароліни (США). Творче мислення, творчі та психічні стани митців, естетичні та етичні засади діяльності, притаманні митцям в моно- та багатонаціональних колективах, описано в дослідженнях І. Небесника, С. Коновець [3]. Разом із цим, вплив психічних станів митців у міжнародних пленерах на якість та швидкість опанування мови потребує вивчення.

Метою статті є викладення досліджених факторів, які впливають на іншомовну обізнаність та засвоєння мови студентами мистецьких навчальних закладів. Припускаємо, що на успішність іншомовної компетентності впливають різні психічні стани, притаманні митцям. Планується виявити інші фактори, які можуть впливати на формування навичок спілкування майбутнього художника.

Для вирішення поставлених завдань, досягнення мети і перевірки гіпотези дослідження використано комплекс методів: теоретичні – аналіз психолого-педагогічної, психолінгвістичної літератури, звітів та інших інформаційних ресурсів вузу з метою визначення теоретико-методологічних засад дослідження і з'ясування стану розробленості проблеми; узагальнення та систематизація основних теоретичних положень для визначення психолого-педагогічних факторів формування навичок спілкування майбутніх митців; емпіричні – анкетування, бесіда, педагогічне спостереження, тестування.

Виклад основного матеріалу дослідження. У навчанні англійської мови основний наголос ми робимо на продуктивні види мовлення (говоріння й письмо), проте інтегрований підхід повинен зберігатися до всіх видів мовленнєвої діяльності: 1) аудіювання (слухання–розуміння) – 25%, 2) читання – 25%, 3) говоріння – 25%, 4) письмо – 25%. Відповідно час, що витрачається людиною на різні види мовленнєвої діяльності, розподіляється приблизно так: аудіювання – 45%, говоріння – 30%, читання – 16%, письмо – 9% (див. схему).

Схема 1. Інтегрований підхід до чотирьох видів мовленнєвої діяльності та відповідність часу, який витрачається людиною на різні види мовленнєвої діяльності.

За Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти (1998), успішному навчанню інозем-

ної мови сприяють дев'ять факторів, такі як: «ясність презентації нового матеріалу; ентузіазм викладача; різноманітність діяльності у ході занять; поведінка, орієнтована на досягнення; прийнятний навчальний матеріал; визнання та стимуляція поглядів тих, хто навчається; відсутність критичизму; використання направляючих коментарів; керівництво відповідями тих, хто навчається» [7: 47]. Рада прагне покращити якість спілкування між європейцями з різною мовою та культурним підґрунтям. Адже покращення спілкування полегшує мобільність та більш прямі контакти, що, у свою чергу, веде до кращого розуміння і до тіснішої співпраці. У нашому випадку таке реальне спілкування особливо відбувається під час проходження плерної практики з міжнародними колегами та студентами, коли життя на природі потребує не лише професійного, а й повсякденного спілкування.

Експериментально-дослідницька робота проводилась на базі вузу серед студентів 2, 3 і 4 курсів факультету декоративно-прикладного мистецтва, напрямку підготовки «Живопис» і «Дизайн» денної та заочної форм навчання. Практична реалізація завдань здійснювалась у два етапи: констатувальний і формувальний експерименти. У статті викладено результати першого етапу дослідження. Мета першого етапу (констатувального) – визначення факторів, що впливають на процес формування іншомовної компетентності студентів для підготовки їх до успішного повсякденного спілкування під час художньої практики з міжнародними представниками навчальних закладів, а також перевірка припущення про взаємозв'язок успішної комунікації на плері в міжнародному середовищі з психічним станом митця.

Щодо існування факторів сприйняття та засвоєння мови, ми розділяємо їх у дві групи. До першої групи відносимо соціально-психологічні, до другої – психологічні.

Для розкриття змісту соціально-психологічних чинників, які допомагають засвоєнню соціального досвіду індивідом, що забезпечує його інтеграцію в суспільство, розглянемо особливості умов життєдіяльності митця. Ці особливості є характерними як для національного, так і для міжнародного середовища митця. Основними умовами життєдіяльності митця визначено: соціально-гігієнічні – цілодобовий режим роботи, монотонність, не завжди задовільні умови проживання, відсутність або перенасиченість умов для проведення дозвілля та відпочинку; соціально-психологічні – напруження або конфліктність у взаєминах між членами колективу і стосунках з близькими людьми, наявність дружніх стосунків із членами групи, специфіка спілкування у діловій і невимушеній атмосфері та на тлі різних релігійно-етнічних груп; антропогенні – втома від одноманітності, адаптація до життя на природі та в студії, напруження.

Зазначені особливості життєдіяльності членів колективу ведуть до формування специфічних психічних станів, притаманних саме митцям. Ці психічні стани суттєво впливають на характер комуніка-

ції (а інколи, навіть, призводять до її відсутності). Ми легко можемо співставити позитивні та негативні психічні стани, такі як подив і натхненність, зневіра та надія, апатія та бадьорість, нерішучість і активність, напруженість та розслабленість, збудження і спокій тощо. Зазвичай у побуті та звичних ситуаціях члени міжнародних груп, потрапляючи в незнайомі ситуації, виявляють достатню активність і впевненість у собі, однак, при напруженні в них можуть з'являтися втома, депресія, збої в роботі, змінюватися емоційний стан, погіршуватися стан здоров'я. Саме в таких різноманітних умовах проходять пленерну практику студенти мистецьких навчальних закладів.

Друга група чинників (психічні) є менш помітною зовні, проте значущою. Психічний розвиток передбачає взаємодію умов, з якими індивід взаємодіє у ході становлення своєї особистості. Засновник психоаналітичної школи Зигмунд Фрейд тлумачить психічний розвиток як пристосування, адаптацію індивіда до оточуючого, переважно ворожого середовища. З. Фрейд пропагував підхід до розвитку як адаптації до середовища, трактував рушійні сили психічного розвитку як завжди вроджені та несвідомі. Він також наголошував на прямому зв'язку інтуїції з творчістю, характеризуючи її як підсвідоме потаємне першоджерело будь-якого творчого процесу [3: 92].

Виходячи з умов психічного розвитку, з якими індивід взаємодіє у ході становлення своєї особистості, впливовими психічними факторами на сприйняття мови ми виділяємо такі – пам'ять, мислення, сприймання, увагу, становленням довірливої організації діяльності, яка сприяє творчості. Знання цих умов дасть можливість зрозуміти ряд особливостей мистецької психології. Охарактеризуємо наступні впливові психічні фактори на сприйняття мови – мовленнєву пам'ять, мислення, сприймання, увагу, становлення довірливої організації діяльності.

1. Для навчання іноземної мови важливим фактором є мовленнєва пам'ять. Мовленнєва пам'ять пов'язана з процесами осмислення, систематизації, встановлення логічних зв'язків, тому для цілеспрямованої роботи пам'яті важливим фактором є осмисленість, розуміння діяльності, яка виконується. Робота пам'яті базується на процесах запам'ятовування: довільного та мимовільного. Мимовільне запам'ятовування є генетично первинним порівняно з довільним і займає чимале місце у навчанні. Як підкреслюють психологи, мимовільне запам'ятовування буде ефективнішим за умови змістовності, осмисленості діяльності, що виконується. У структурі пам'яті мимовільне запам'ятовування поєднується з довільним. Згідно з результатами психологічних досліджень першокурсники можуть витримувати великі навантаження на механічну пам'ять, яка при цілеспрямованій діяльності може бути цілком продуктивною.

2. Успішність організації поетапного навчання залежить від урахування психофізіологічних та психологічних особливостей студентів 18-23 років. Як відзначають учені, у підлітковому віці (з 10 до

15 років) починається період найбільш інтенсивного розвитку мислення. Разом з тим зберігаються у структурі мислення наочно-образні компоненти. Поєднання наочно-образного мислення із зростаючою здатністю до абстрактного мислення та узагальнення і створює сприятливі умови для оволодіння іноземною мовою на різних етапах навчання.

3. Мислення тісно пов'язане з характером сприймання та відчуттями. Навчаючи іноземної мови як засобу спілкування, необхідно приділити велику увагу формуванню як зорового, так і слухового сприймання. У цей період ще активною є здатність сприймати велику кількість матеріалу, засвоєння якого взагалі потребує чимало часу та зусиль. Необхідно також відзначити, що сприйняття мовлення ґрунтується не лише на сенсорних, але й на моторних компонентах. Це означає, що формування бази сприймання іноземної мови потребує функціонування мовленнєворухових подразників. Отже, навчання сприймання іншомовного мовлення повинно бути тісно пов'язане з повторенням, відтворенням матеріалу, який необхідно засвоїти.

4. Успішність роботи пам'яті залежить від емоцій, а джерело емоцій – це дійсність, участь у цікавій та осмисленій діяльності, що пов'язана з потребами особистості. Отже, у навчанні іноземної мови необхідно враховувати потреби студентів, їх інтереси, життєвий досвід, що підвищує їх емоційний тонус, стимулює до активної роботи. Необхідно відзначити, що позитивний емоційний стан добре впливає на процеси засвоєння навчального матеріалу.

5. Важливим фактором у процесі навчання є увага на заняттях, від якої залежить результат навчальної діяльності. Як відомо, вихідним моментом у вивченні іноземної мови є мимовільна увага. У процесі виховання та навчання розвивається довільна увага, яка передбачає застосування вольових зусиль для вирішення конкретних завдань та досягнення поставлених цілей. Мимовільна увага обумовлена інтересом до предмета, до певної діяльності. Це означає, що навчальна діяльність має бути цікавою та вмотивованою. Організація саме такої діяльності на занятті дає можливість максимально використати потенціал мимовільної уваги, а також розвивати довільну увагу. Серед характеристик уваги психологи визначають її стійкість, вибірковість, обсяг. Суттєвою особливістю початкового періоду оволодіння є те, що тут по-особливому діє навчальна (пізнавальна) мотивація. На початковому етапі вступають в силу закони забування, які активно діють, коли студенти, будучи учнями, вже вивчили значний матеріал, а далі інформація продовжує поступати нова. Все, що повторюється – нове, і воно не вступає в протиріччя зі старим. І хоча сильний вплив на цьому етапі має рідна мова, проте ще мало проявляється міжмовна інтерференція.

При навчанні спілкування іноземною мовою необхідно враховувати досвід соціальної комунікації студентів, слабкий розвиток психологічних механізмів. Щодо рівня комунікативного розвитку на рідній мові, то на цьому ступені має місце ускладнення усних та писемних висловлювань, збільшен-

ня їх обсягу. Підбір мовних засобів, способи формування та формулювання думки стають предметом усвідомлення студентів. Психологічні дослідження показують, що молодь цієї вікової групи схильна до самостійної творчої роботи, проте в більшості випадків мовленнєва діяльність носить «наслідувальний», репродуктивний характер.

Найбільш широко застосовуються малюнки, аплікації, предмети, макети, діапозитиви, схеми, таблиці, роздавальний матеріал у вигляді фонограми різних типів, електронні презентації, аудіо-візуальні засоби навчання. Стимулюючим фактором активності є вдале застосування, поєднання різних прийомів роботи.

Серединне положення унікальної української території на європейському континенті вплинуло на відкритість українців до інших культур. Формуючи соціокультурну країнознавчу компетенцію у процесі вивчення мови, що містить знання про культуру країни, мова якої вивчається, знання історії, географії, економіки, державного устрою, особливостей побуту, традицій, неможливо сформувати мовленнєві уміння без оволодіння мовним матеріалом (фонетичним, лексичним, граматичним). Але лише знання мовного матеріалу не забезпечить формування мовленнєвих умінь, необхідні ще й навички володіння цим матеріалом.

Зауважимо, що предметом нашого дослідження є саме іншомовна комунікація в умовах роботи на пленері з міжнародними колективами. З цією метою нами було проведено індивідуальне опитування серед студентів, які проходили практику у міжнародних групах. Загалом було задіяна група 30 студентів. Згідно з навчальними планами, студенти здають звіт з практики, тому додатковими питаннями були питання про їх труднощі й успіхи у повсякденному спілкуванні з членами груп. Усупереч нашим сподіванням, індивідуальні бесіди зі студентами підтвердили думку про романтизм людей цієї спеціальності, притаманні їм оптимізм, цілеспрямованість та успіх.

Студенти не згадували деякі психічні й емоційні стани, що вважаються характерними для митця. Серед проблем відзначали відмінності в культурних звичаях і традиціях, релігійні відмінності, розслаблення, стреси і депресію та вікові відмінності. Проведення індивідуальних бесід надало можливість узагальнити фактори успішного спілкування в багатонаціональному колективі. Було складено анкету і проведено анкетування всіх студентів, котрі мали досвід пленерної практики як в іноземних, так і в національних вітчизняних закладах.

Додатково було проведено опитування:

– готовність до зміни оточення. 10 % опитуваних показали від 1 до 10 балів (середня пристосованість) та 90 % – більше 20 балів (схильність до легкої зміни оточення). Відомо, що сама професія митця передбачає роботу, не пов'язану з швидкою зміною обставин, ризиком для здоров'я (окрім негативних звичок – вживання алкоголю, наркотиків тощо). Проте ті, хто не був у полоні нереалізованих задумів та мрій, не був учасником екстремальних

подій долі, усе ще готові до незвичних, неординарних, символічних дій та вчинків (як це взагалі і характерно для професії митців). Оскільки студенти – це молоді люди, які здебільшого прийшли у вищий навчальний заклад за покликанням та готові до ризику і стресу, вони описують стресові ситуації з часткою романтичного сприйняття, і ці ситуації не вказуються ними як вагомими чинниками формування успішної комунікації;

– визначення потреби в спілкуванні. 70 % опитуваних набрали 14-18 балів (нормальна комунікабельність, допитливі, мають бажання слухати співрозмовника, терплячі в спілкуванні, відстоюють свою точку зору, йдуть на контакт із малознайомими людьми, не люблять галасливих компаній), 20 % опитуваних – 9-13 балів (це стосується тих, хто є досить комунікабельним, любить висловлюватися з різних питань, прагне до нових знайомств, запальний, є недостатньо терплячим). 10 % опитуваних виявилися занадто комунікабельними. Вони будь-яку справу не завжди доводять до завершення. Як бачимо, усі опитані студенти взагалі не мають проблем з комунікацією. Проте, як свідчать результати опитування про спілкування в міжнародному колективі, ті ж самі студенти вказували на те, що вони не мали достатньо знань з іноземної мови повсякденного спілкування та не могли спілкуватися через невміння спілкуватися у вимушеній ситуації. Їм більш комфортно було побути наодинці із звуками природи, аніж спілкуватися з кимось іншою мовою.

Узагальнивши отримані результати усного та письмового опитування студентів, ми виявили 10 основних чинників, які ускладнювали повсякденне спілкування студентів на пленері. На основі отриманих результатів ми запропонували студентам здійснити їх оцінку за десятибальною шкалою. Основними чинниками, що ускладнювали спілкування студентів були:

- 1) культурні та територіальні відмінності (6 балів);
- 2) релігійні та етнічні відмінності (9 балів);
- 3) не дуже комунікативний по натурі (6 балів);
- 4) не знаходжу спільних тем із старшими колегами (5 балів);
- 5) депресивний, песимістичний стан (10 балів);
- 6) невміння висловити свої емоції і почуття (4 бали);
- 7) втома та напруження (8 балів);
- 8) надаю перевагу самотності (4 балів);
- 9) відчуваю нестачу знань професійної іноземної мови (6 балів);
- 10) відчуваю нестачу знань іноземної мови повсякденного спілкування (7 балів).

Як бачимо, найбільш вагомими чинниками, які мали негативний вплив на іншомовне спілкування, були: нестача знань іноземної мови повсякденного спілкування (7 балів); втома (8 балів); культурні та територіальні (6 балів), релігійні й етнічні відмінності (9 балів); песимістичний стан (10 балів). У складі групи перебували представники 6 різних національностей, однак цей факт не погіршував сто-

сунки між членами колективу, а навпаки допомагав їх згладжувати. Зі слів американського професора Тоні Лейна та ін., чим більшим є етнічне розмаїття членів колективу тим нижчим – рівень дискримінації й етнічних розбіжностей [3: 41]. Отже, для досягнення успішного повсякденного спілкування майбутнім митцям стає актуальним отримання навичок відповідного міжнаціонального спілкування, знань специфіки культури та побуту, особливостей менталітету митців іншої національності. Основу успішної роботи багатонаціональних колективів, складає забезпечення того, щоб усі мали елементарні знання якоїсь однієї спільної мови. Це сприятиме більш якісному проведенню різних соціальних заходів, а також формуванню антирасистського світогляду та вмінню жити і працювати в мультикультурному середовищі.

Висновки. На основі викладеного матеріалу фактори засвоєння мови поділяємо на дві групи. До першої групи відносимо соціально-психологічні фактори, за яких важливою умовою є усвідомлення релігійних, культурних і вікових розбіжностей. Вони демонструють специфіку формування навичок говоріння через високу здатність українців до асиміляції культурних зв'язків зовнішнього походження та соціальні зв'язки суспільства з культурою. Друга група факторів – психічні – є не такою помітною ззовні, але значущою. Зазначені фактори формування успішного засвоєння мовної комунікації будемо використовувати у подальшому як критерій відбору лексичного мінімуму та видів вправ, які можна рекомендувати при навчанні усного мовлення студентів немовних ВНЗ в умовах стислої програми та невеликої кількості аудиторних годин.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку: планується провести другий етап дослідження, а саме – формувальний експеримент. З цією метою буде організована експериментальна та контрольна групи; планується відібрати лексичні одиниці, а також змоделювати тренінги та рольові ігри, де будуть враховуватися психологічні аспекти повсякденного спілкування. Такий підхід до підбору лексичного мінімуму не є єдиним, але він може виявитися доцільним для цієї специфічної професії. Ми зможемо відповісти на запитання, як навчити успішно спілкуватися при такому найменшому співвідношенні говоріння серед 4 видів мовленнєвої діяльності аудиторних занять та вивести студентів на рівень професійного спілкування серед митців різних національностей, різних культур і релігій, різного віку та різних характерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тульviste П. Культурно-историческая природа вербального мышления. – [Електронний ресурс] / Тульviste П. – Режим доступу: <http://psychology-online.net/articles/doc-815.html>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
2. Выготский Л. Психология искусства // Л. С. Выготский – М.: 1997 – 379 с.
3. Коновець С. Естетичні та етичні засади оптимізації професійної діяльності викладачів образотворчого мистецтва вищих навчальних закладів: посібник / С. В. Коновець. – Кіровоград: ІмексЛТД, 2013. – 148 с.
4. Лурия А. Психология как историческая наука (к вопросу об исторической природе психологических процессов) // История и психология. – М.: Наука, 1971. – С. 36-62.
5. Побідаш А. Ю. Особливості структурних компонентів життєстійкості моряків, які перебували у піратському полоні / Побідаш А. Ю. // Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / під ред П. С. Атаманчук. – Кам'янець-Подільський, 2012. – Випуск 15. – С. 502-510.
6. Lane, T. Transnational Seafarers Communities / Prof. Tony Lane, Dr. Erol Kahveci, Dr. Helen Sampson. – Cardiff: Seafarers International Research Centre, Cardiff University, 2001. – P. 41.
7. Modern Languages: Learning, Teaching, Assessment. A Common European Framework of Reference / Council of Europe Educational Committee. – Strasbourg, 1998. – 224 p.